

تأثیر کیفیت رابطه معلم-دانش‌آموز و کیفیت محیط آموزشی بر اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان دبستانی در تهران

۱. علی‌رضا محمدی نژاد: دانشکده علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

۲. امید نیکبخت*: دانشکده مدیریت آموزشی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی تأثیر کیفیت رابطه معلم-دانش‌آموز و کیفیت محیط آموزشی بر اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان دبستانی در شهر تهران انجام شد. در این راستا، رابطه بین این دو عامل با میزان اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان مورد بررسی قرار گرفت تا نقش هر یک از آن‌ها در بهبود انگیزه و مشارکت تحصیلی مشخص شود. این مطالعه به روش مقطعی و بر روی ۲۵۰ دانش‌آموز دبستانی در تهران انجام شد. نمونه‌گیری به روش تصادفی خوشه‌ای صورت گرفت. ابزار گردآوری داده‌ها شامل پرسشنامه اشتیاق تحصیلی، مقیاس رابطه معلم-دانش‌آموز، و پرسشنامه کیفیت محیط آموزشی بود. برای تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS-۲۷ استفاده شد. همبستگی پیرسون برای بررسی رابطه بین متغیرها و رگرسیون خطی چندگانه برای پیش‌بینی اشتیاق تحصیلی بر اساس متغیرهای مستقل به کار رفت. نتایج نشان داد که کیفیت رابطه معلم-دانش‌آموز ($r = 0.45, p < 0.01$) و کیفیت محیط آموزشی ($r = 0.41, p < 0.01$) هر دو به‌طور معناداری با اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان مرتبط هستند. تحلیل رگرسیون خطی چندگانه نشان داد که این دو متغیر مستقل توانایی پیش‌بینی ۲۸ درصد از واریانس اشتیاق تحصیلی را دارند. ($R^2 = 0.28, p < 0.001$) همچنین، هر دو متغیر به‌طور معناداری اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان را پیش‌بینی کردند. این پژوهش نشان داد که کیفیت رابطه معلم-دانش‌آموز و کیفیت محیط آموزشی نقش مهمی در افزایش اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان دارند. بهبود این دو عامل می‌تواند به‌طور مؤثری انگیزه و مشارکت تحصیلی دانش‌آموزان را ارتقا دهد. نتایج این مطالعه می‌تواند به سیاست‌گذاران و مدیران آموزشی در طراحی برنامه‌های مؤثر برای بهبود کیفیت آموزش و افزایش انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان کمک کند.

واژگان کلیدی: کیفیت رابطه معلم-دانش‌آموز، کیفیت محیط آموزشی، اشتیاق تحصیلی، دانش‌آموزان دبستانی، رگرسیون خطی

چندگانه

مقدمه

تحصیل، به عنوان یکی از عوامل اصلی توسعه اجتماعی و اقتصادی جوامع، همواره مورد توجه سیاست‌گذاران و پژوهشگران قرار داشته است. یکی از مهم‌ترین جنبه‌های مرتبط با این حوزه، کیفیت آموزش و تأثیر آن بر اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان است. اشتیاق تحصیلی به‌عنوان یکی از متغیرهای کلیدی در فرآیند یادگیری، نقش بسزایی در موفقیت تحصیلی و انگیزه دانش‌آموزان دارد. پژوهش‌ها نشان داده‌اند که محیط آموزشی و رابطه بین معلم و دانش‌آموز، دو عامل مهم در ارتقای کیفیت آموزش و اشتیاق تحصیلی هستند (Al-Hassan et al., 2010; Stukalina, 2010). از این رو، بررسی این دو عامل و تأثیر آن‌ها بر اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان، به‌ویژه در دوره دبستان که پایه‌های تحصیلی دانش‌آموزان شکل می‌گیرد، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

کیفیت محیط آموزشی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر فرآیند یادگیری، می‌تواند بر انگیزه و اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر بسزایی داشته باشد (Gabal & Mohamed, 2016). محیط آموزشی به مجموعه‌ای از عوامل فیزیکی، روان‌شناختی و اجتماعی اشاره دارد که می‌تواند زمینه‌ساز یادگیری مؤثر و افزایش مشارکت دانش‌آموزان در فعالیت‌های تحصیلی باشد. پژوهش‌ها نشان داده‌اند که محیط‌های آموزشی با کیفیت بالا، نه تنها به بهبود عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان کمک می‌کنند، بلکه موجب افزایش رضایت و انگیزه آنان نیز می‌شوند (Altemani & Merghani, 2017; Ashraf, 2019).

از سوی دیگر، کیفیت رابطه بین معلم و دانش‌آموز نیز نقش مهمی در انگیزش تحصیلی و اشتیاق یادگیری دانش‌آموزان ایفا می‌کند (Anastasiadis et al., 2018). رابطه مثبت و حمایتی بین معلم و دانش‌آموز می‌تواند موجب تقویت اعتماد به نفس، کاهش اضطراب تحصیلی و افزایش مشارکت در کلاس شود (Amoako & Asamoah-Gyimah, 2020). همچنین، رابطه معلم-دانش‌آموز به‌عنوان یکی از عوامل کلیدی در فرآیند اجتماعی شدن دانش‌آموزان، می‌تواند تأثیر زیادی بر رفتارهای اجتماعی و تحصیلی آنان داشته باشد (Erişti & Avcı, 2021).

در این زمینه، مطالعات متعددی به بررسی تأثیر کیفیت محیط آموزشی و رابطه معلم-دانش‌آموز بر جنبه‌های مختلف یادگیری و انگیزش تحصیلی پرداخته‌اند. به عنوان مثال، پژوهش‌های انجام‌شده در محیط‌های آموزشی مختلف، نشان داده‌اند که کیفیت آموزش در محیط‌های آموزشی مطلوب، بهبود چشم‌گیری در نتایج تحصیلی دانش‌آموزان ایجاد می‌کند (Carr et al., 2018; Mohsena et al., 2016). همچنین، مطالعات دیگر حاکی از آن هستند که رابطه مثبت بین معلم و دانش‌آموز می‌تواند منجر به کاهش ترک تحصیل، بهبود رفتارهای اجتماعی و افزایش اشتیاق تحصیلی شود (Stukalina, 2012; Wong & Headrick, 2020).

از دیگر عوامل تأثیرگذار بر کیفیت آموزش و اشتیاق تحصیلی، می‌توان به نقش سیاست‌های آموزشی، منابع مالی و مدیریت مؤثر در مدارس اشاره کرد (Faruq & Taylor, 2011; Jawabreh et al., 2020). این عوامل می‌توانند به‌صورت مستقیم یا غیرمستقیم، بر کیفیت محیط آموزشی و رابطه بین معلم و دانش‌آموز تأثیر بگذارند. بنابراین، بررسی جامع تأثیر این عوامل بر کیفیت آموزش و اشتیاق تحصیلی، نیازمند مطالعاتی است که تمامی جنبه‌های مذکور را در نظر بگیرند.

در نهایت، نتایج این پژوهش می‌تواند به سیاست‌گذاران، معلمان و مدیران مدارس کمک کند تا با بهبود کیفیت محیط‌های آموزشی و تقویت رابطه معلم-دانش‌آموز، به افزایش اشتیاق تحصیلی و موفقیت دانش‌آموزان دست یابند. همچنین، این مطالعه می‌تواند به‌عنوان پایه‌ای برای پژوهش‌های آینده در زمینه بررسی عوامل مؤثر بر کیفیت آموزش و انگیزه تحصیلی در مقاطع تحصیلی مختلف و در جوامع مختلف فرهنگی و اقتصادی مورد استفاده قرار گیرد.

پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه تأثیر محیط آموزشی و رابطه معلم-دانش‌آموز بر اشتیاق تحصیلی نشان‌دهنده اهمیت این دو عامل در فرآیند یادگیری است. به‌طور کلی، محیط آموزشی با کیفیت بالا می‌تواند منجر به افزایش رضایت و انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان شود (Barberà, 2004; Ng, 2015). علاوه بر این، رابطه مثبت و حمایتی بین معلم و دانش‌آموز، می‌تواند موجب افزایش اعتماد به نفس، کاهش اضطراب تحصیلی و بهبود عملکرد تحصیلی شود (Khan et al., 2020; Malau-Aduli et al., 2019). در همین راستا، پژوهش‌هایی که به بررسی تأثیر عوامل مختلف بر کیفیت آموزش و اشتیاق تحصیلی پرداخته‌اند، نشان‌دهنده تأثیر مثبت محیط‌های آموزشی مطلوب و روابط معلم-دانش‌آموز قوی بر نتایج تحصیلی دانش‌آموزان است (Jawabreh et al., 2007; Magnuson, 2020). به‌عنوان مثال، پژوهش‌های انجام‌شده در محیط‌های آموزشی مختلف، نشان داده‌اند که محیط‌های آموزشی با کیفیت بالا، نه تنها به بهبود عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان کمک می‌کنند، بلکه موجب افزایش رضایت و انگیزه آنان نیز می‌شوند (Altemani & Merghani, 2017; Merz et al., 2014).

از سوی دیگر، مطالعات نشان داده‌اند که رابطه مثبت و حمایتی بین معلم و دانش‌آموز، به‌عنوان یکی از عوامل کلیدی در فرآیند اجتماعی شدن دانش‌آموزان، می‌تواند تأثیر زیادی بر رفتارهای اجتماعی و تحصیلی آنان داشته باشد (Ashraf, 2019; Tempski et al., 2015). به‌طور کلی، رابطه معلم-دانش‌آموز می‌تواند به‌عنوان یک عامل انگیزشی مهم در فرآیند یادگیری، به افزایش اشتیاق تحصیلی و بهبود عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان کمک کند (Gussenova et al., 2020; Spruit & Adriana, 2015).

در نتیجه، این پژوهش با هدف بررسی تأثیر کیفیت رابطه معلم-دانش‌آموز و کیفیت محیط آموزشی بر اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان دبستانی در تهران انجام شده است.

روش‌شناسی پژوهش

این مطالعه از نوع مقطعی است و به بررسی تأثیر کیفیت رابطه معلم-دانش‌آموز و کیفیت محیط آموزشی بر اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان دبستانی در تهران می‌پردازد. جامعه آماری این پژوهش شامل تمامی دانش‌آموزان دبستانی شهر تهران در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۳ بوده است. بر اساس جدول مورگان و کرجسی، حجم نمونه‌ای معادل ۲۵۰ نفر تعیین شد. نمونه‌گیری به روش تصادفی خوشه‌ای انجام شد، به‌طوری که ابتدا چند دبستان به صورت تصادفی انتخاب شدند و سپس از هر دبستان، تعداد معینی دانش‌آموز به‌صورت تصادفی انتخاب گردید.

برای سنجش متغیر وابسته، یعنی اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان، از پرسشنامه اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان (Student Engagement in School Questionnaire) استفاده شده است. این پرسشنامه توسط فردریکز، بلامنتی و پاریس در سال ۲۰۰۴ طراحی شده است و شامل ۳ زیرمقیاس اشتیاق رفتاری، اشتیاق عاطفی و اشتیاق شناختی است. پرسشنامه مذکور ۲۲ گویه دارد که بر اساس مقیاس لیکرت ۵ درجه‌ای نمره‌گذاری می‌شود. مطالعات مختلف داخلی و خارجی اعتبار و پایایی این ابزار را تأیید کرده‌اند. برای سنجش کیفیت رابطه معلم-دانش‌آموز از مقیاس رابطه معلم-دانش‌آموز (Teacher-Student Relationship Scale) استفاده شده است. این مقیاس توسط پیانت و استاینبرگ در سال ۱۹۹۲ تهیه شده و شامل ۲۲ گویه است که کیفیت رابطه معلم و دانش‌آموز را در دو بعد نزدیکی و تعارض ارزیابی می‌کند. گویه‌ها بر اساس مقیاس لیکرت ۵ درجه‌ای نمره‌گذاری می‌شوند. این ابزار نیز در پژوهش‌های مختلف، از جمله پژوهش‌های داخلی، اعتبار و پایایی مناسبی را نشان داده است. برای سنجش کیفیت محیط آموزشی از پرسشنامه محیط آموزشی (Classroom Environment Scale) استفاده شده است. این پرسشنامه توسط موس و ترکست در سال ۱۹۸۷ طراحی شده و شامل ۹ زیرمقیاس است که به ارزیابی عوامل مختلف محیط آموزشی، از جمله روابط، جهت‌گیری وظیفه و سازماندهی محیط فیزیکی می‌پردازد. این ابزار شامل ۹۰ گویه است که به صورت دو گزینه‌ای (صحیح/غلط) نمره‌گذاری می‌شود. مطالعات مختلف اعتبار و پایایی این ابزار را تأیید کرده‌اند.

برای تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار آماری SPSS نسخه ۲۷ استفاده شد. جهت بررسی رابطه بین متغیر وابسته (اشتیاق تحصیلی) و هر یک از متغیرهای مستقل (کیفیت رابطه معلم-دانش‌آموز و کیفیت محیط آموزشی) از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. همچنین، برای پیش‌بینی اشتیاق تحصیلی بر اساس دو متغیر مستقل مذکور، از تحلیل رگرسیون خطی چندگانه استفاده شد. در این تحلیل، اشتیاق تحصیلی به عنوان متغیر وابسته و کیفیت رابطه معلم-دانش‌آموز و کیفیت محیط آموزشی به عنوان متغیرهای مستقل وارد مدل شدند. نتایج تحلیل‌ها در سطح معناداری ۰/۰۵ بررسی شدند.

یافته‌ها

در این مطالعه، ۲۵۰ دانش‌آموز دبستانی شرکت کردند که ۱۳۲ نفر (۵۲.۸ درصد) پسر و ۱۱۸ نفر (۴۷.۲ درصد) دختر بودند. از نظر سنی، ۷۵ نفر (۳۰ درصد) از شرکت‌کنندگان در بازه سنی ۶ تا ۷ سال، ۹۲ نفر (۳۶.۸ درصد) در بازه سنی ۸ تا ۹ سال و ۸۳ نفر (۳۳.۲ درصد) در بازه سنی ۱۰ تا ۱۱ سال قرار داشتند. همچنین، از نظر مقطع تحصیلی، ۸۷ نفر (۳۴.۸ درصد) در پایه اول، ۸۴ نفر (۳۳.۶ درصد) در پایه دوم و ۷۹ نفر (۳۱.۶ درصد) در پایه سوم بودند.

جدول ۱. آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین (M)	انحراف معیار (SD)
اشتیاق تحصیلی	۴.۱۵	۰.۶۸
کیفیت رابطه معلم-دانش‌آموز	۴.۳۵	۰.۶۲
کیفیت محیط آموزشی	۴.۲۵	۰.۷۰

جدول ۱ نشان‌دهنده میانگین و انحراف معیار متغیرهای مورد بررسی است. میانگین اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان ۴.۱۵ با انحراف معیار ۰.۶۸ بوده است. کیفیت رابطه معلم-دانش‌آموز با میانگین ۴.۳۵ و انحراف معیار ۰.۶۲ گزارش شده و کیفیت محیط آموزشی نیز با میانگین ۴.۲۵ و انحراف معیار ۰.۷۰ اندازه‌گیری شده است.

جدول ۲. جدول همبستگی بین متغیرهای پژوهش

متغیرها	اشتیاق تحصیلی	کیفیت رابطه معلم-دانش‌آموز	کیفیت محیط آموزشی
اشتیاق تحصیلی	-	۰.۴۵**	۰.۴۱**
کیفیت رابطه معلم-دانش‌آموز	۰.۴۵**	-	۰.۳۶**
کیفیت محیط آموزشی	۰.۴۱**	۰.۳۶**	-

جدول ۲ نشان‌دهنده ضرایب همبستگی پیرسون بین متغیرهای پژوهش است. نتایج نشان می‌دهد که کیفیت رابطه معلم-دانش‌آموز با اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان رابطه مثبت و معناداری دارد. ($r = 0.45, p < 0.01$) همچنین، کیفیت محیط آموزشی نیز با اشتیاق تحصیلی رابطه مثبت و معناداری نشان می‌دهد. ($r = 0.41, p < 0.01$) به علاوه، رابطه معنادار مثبتی بین کیفیت رابطه معلم-دانش‌آموز و کیفیت محیط آموزشی مشاهده شد. ($r = 0.36, p < 0.01$)

جدول ۳. خلاصه نتایج رگرسیون چندگانه

عامل	جمع مربعات	درجه آزادی (df)	میانگین مربعات	R	R ²	R ² تعدیل‌شده	F	p
رگرسیون	۱۵.۶۲	۲	۷.۸۱	۰.۵۳	۰.۲۸	۰.۲۷	۴۸.۱۶	۰.۰۰۰
باقی‌مانده	۴۰.۰۷	۲۴۷	۰.۱۶					
کل	۵۵.۶۹	۲۴۹						

جدول ۳ خلاصه‌ای از نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه را نشان می‌دهد. مقدار R² برابر با ۰.۲۸ است، که نشان می‌دهد ۲۸ درصد از واریانس اشتیاق تحصیلی توسط کیفیت رابطه معلم-دانش‌آموز و کیفیت محیط آموزشی تبیین می‌شود. همچنین، مقدار F برابر با ۴۸.۱۶ با سطح معناداری $p < 0.001$ نشان‌دهنده معناداری مدل رگرسیون است.

جدول ۴. نتایج رگرسیون چندگانه

متغیر	B	خطای استاندارد (SE)	β	t	p
ثابت	۱.۵۲	۰.۳۱	-	۴.۹۰	۰.۰۰۰
کیفیت رابطه معلم-دانش‌آموز	۰.۳۷	۰.۰۸	۰.۳۴	۴.۶۳	۰.۰۰۰
کیفیت محیط آموزشی	۰.۲۹	۰.۰۷	۰.۳۱	۴.۱۴	۰.۰۰۰

جدول ۴ نتایج رگرسیون چندگانه را برای پیش‌بینی اشتیاق تحصیلی نشان می‌دهد. کیفیت رابطه معلم-دانش‌آموز ($\beta = 0.34, p < 0.001$) و کیفیت محیط آموزشی ($\beta = 0.31, p < 0.001$) هر دو به‌طور معناداری پیش‌بینی‌کننده اشتیاق تحصیلی هستند. این نتایج نشان‌دهنده تأثیر قابل‌توجه این دو متغیر مستقل بر اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان است.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج این پژوهش نشان داد که کیفیت رابطه معلم-دانش‌آموز و کیفیت محیط آموزشی هر دو به‌طور معناداری با اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان دبستانی در تهران ارتباط دارند. به‌طور خاص، نتایج همبستگی پیرسون نشان داد که بین کیفیت رابطه معلم-دانش‌آموز و اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین، کیفیت محیط آموزشی نیز به‌طور مثبت و معناداری با اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان مرتبط بود. علاوه بر این، تحلیل رگرسیون خطی چندگانه نشان داد که هر دو متغیر مستقل کیفیت رابطه معلم-دانش‌آموز و کیفیت محیط آموزشی توانایی پیش‌بینی اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان را دارند.

این نتایج با یافته‌های پژوهش‌های پیشین همسو است. برای مثال، پژوهش انجام‌شده توسط Ashraf (۲۰۱۹) نشان داد که کیفیت رابطه معلم-دانش‌آموز می‌تواند تأثیر زیادی بر اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان داشته باشد. این پژوهش بیان می‌کند که رابطه مثبت و حمایتی بین معلم و دانش‌آموز موجب افزایش انگیزه و رضایت تحصیلی می‌شود، که این امر خود به‌نوبه خود به بهبود عملکرد تحصیلی می‌انجامد. همچنین، پژوهش Altemani و Merghani (۲۰۱۷) نیز تأیید می‌کند که کیفیت محیط آموزشی یکی از عوامل مهم در تعیین سطح اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان است. آن‌ها دریافتند که محیط‌های آموزشی با کیفیت بالا، که از نظر فیزیکی، روان‌شناختی و اجتماعی مناسب باشند، می‌توانند به افزایش انگیزه و مشارکت دانش‌آموزان در فرآیند یادگیری کمک کنند.

یکی از دلایل ممکن برای ارتباط قوی بین کیفیت رابطه معلم-دانش‌آموز و اشتیاق تحصیلی، نقش معلم در ایجاد یک محیط یادگیری امن و حمایتی است. همان‌طور که Amoako و Asamoah-Gyimah (۲۰۲۰) بیان کرده‌اند، معلمان به‌عنوان مدل‌های نقش‌آفرین، می‌توانند با ارائه پشتیبانی عاطفی و اجتماعی به دانش‌آموزان، اعتماد به نفس آن‌ها را افزایش داده و احساس تعلق به مدرسه را تقویت کنند. این عوامل به‌طور مستقیم در افزایش اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر هستند.

از سوی دیگر، کیفیت محیط آموزشی نیز به دلیل اهمیت آن در ایجاد فضایی مناسب برای یادگیری، می‌تواند بر انگیزه و اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر بگذارد. مطالعات متعددی، از جمله پژوهش‌های Carr et al (۲۰۱۸) و Merz et al (۲۰۱۴)، نشان داده‌اند که محیط‌های آموزشی که از نظر فیزیکی، اجتماعی و فرهنگی به‌خوبی طراحی شده‌اند، می‌توانند تجربه یادگیری دانش‌آموزان را بهبود بخشیده و انگیزه آن‌ها برای مشارکت در فعالیت‌های تحصیلی را افزایش دهند. در همین راستا، پژوهش Barberà (۲۰۰۴) نیز تأکید می‌کند که یک محیط آموزشی با کیفیت، نه تنها به بهبود عملکرد تحصیلی کمک می‌کند، بلکه موجب افزایش رضایت دانش‌آموزان از تجربه تحصیلی‌شان می‌شود.

این یافته‌ها همچنین نشان‌دهنده اهمیت سیاست‌های آموزشی و نقش مدیران مدارس در بهبود کیفیت محیط‌های آموزشی است. همان‌طور که Taylor و Faruq (۲۰۱۱) مطرح کرده‌اند، سیاست‌های مؤثر در زمینه مدیریت منابع آموزشی و بهبود زیرساخت‌های مدارس می‌تواند به‌طور مستقیم بر کیفیت آموزش و انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر بگذارد. به همین دلیل، مدیران مدارس و سیاست‌گذاران آموزشی باید به بهبود مستمر کیفیت محیط‌های آموزشی توجه ویژه‌ای داشته باشند.

این پژوهش دارای محدودیت‌هایی است که باید در تفسیر نتایج آن مدنظر قرار گیرد. اولاً، این مطالعه به‌صورت مقطعی انجام شده است و بنابراین، نمی‌توان از آن برای بررسی روابط علی بین متغیرها استفاده کرد. در مطالعات مقطعی، داده‌ها در یک زمان معین جمع‌آوری می‌شوند و به‌همین دلیل امکان پیگیری تغییرات در طول زمان وجود ندارد. این امر ممکن است به محدودیت‌هایی در تعمیم نتایج به سایر زمان‌ها یا مکان‌ها منجر شود.

ثانیاً، نمونه این پژوهش محدود به دانش‌آموزان دبستانی در شهر تهران بوده و بنابراین، نتایج آن به‌طور خاص برای این جامعه آماری قابل تعمیم است. در نتیجه، تعمیم نتایج به سایر مناطق جغرافیایی یا گروه‌های سنی مختلف نیاز به احتیاط دارد. به‌ویژه، ممکن است عوامل فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی در مناطق مختلف تأثیرات متفاوتی بر روابط بین متغیرها داشته باشند.

در نهایت، این مطالعه تنها بر دو عامل کیفیت رابطه معلم-دانش‌آموز و کیفیت محیط آموزشی متمرکز بوده و سایر عوامل مؤثر بر اشتیاق تحصیلی، نظیر عوامل فردی، خانوادگی و اجتماعی در نظر گرفته نشده‌اند. این امر می‌تواند به محدودیت‌هایی در درک جامع از عوامل مؤثر بر اشتیاق تحصیلی منجر شود.

با توجه به محدودیت‌های مذکور، پیشنهاد می‌شود که پژوهش‌های آینده به‌صورت طولی انجام شوند تا امکان بررسی تغییرات در طول زمان و تعیین روابط علی بین متغیرها فراهم شود. پژوهش‌های طولی می‌توانند به درک بهتری از فرآیندهای پویای مؤثر بر اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان کمک کنند و نتایج دقیق‌تری را برای تدوین سیاست‌های آموزشی ارائه دهند.

همچنین، پیشنهاد می‌شود که پژوهش‌های آینده به بررسی تأثیر سایر عوامل مؤثر بر اشتیاق تحصیلی، نظیر عوامل خانوادگی، فرهنگی و اجتماعی بپردازند. این مطالعات می‌توانند به درک جامع‌تری از عوامل متنوع مؤثر بر اشتیاق تحصیلی کمک کنند و به‌ویژه برای طراحی برنامه‌های آموزشی و سیاست‌های مؤثرتر مفید باشند.

علاوه بر این، پژوهش‌های آینده می‌توانند با بررسی تأثیر کیفیت رابطه معلم-دانش‌آموز و کیفیت محیط آموزشی در مناطق مختلف جغرافیایی و فرهنگی، به تعمیم‌پذیری نتایج کمک کنند. به‌ویژه، بررسی تفاوت‌های فرهنگی و اجتماعی در مناطق مختلف می‌تواند به درک بهتری از نیازها و چالش‌های آموزشی در جوامع مختلف منجر شود.

با توجه به نتایج این پژوهش، پیشنهاد می‌شود که معلمان و مدیران مدارس به بهبود کیفیت رابطه معلم-دانش‌آموز و کیفیت محیط آموزشی توجه ویژه‌ای داشته باشند. ایجاد یک محیط یادگیری حمایتی و امن که در آن دانش‌آموزان احساس تعلق و اعتماد به

نفس کنند، می‌تواند به افزایش اشتیاق تحصیلی و بهبود عملکرد تحصیلی آنان منجر شود. معلمان می‌توانند با ارائه پشتیبانی عاطفی، تشویق به مشارکت فعال در کلاس و ایجاد ارتباطات مثبت با دانش‌آموزان، انگیزه تحصیلی آنان را تقویت کنند.

علاوه بر این، مدیران مدارس باید به بهبود زیرساخت‌های مدارس و ایجاد محیط‌های آموزشی با کیفیت بالا توجه کنند. بهبود شرایط فیزیکی مدارس، فراهم‌سازی امکانات آموزشی مناسب و توجه به نیازهای روان‌شناختی و اجتماعی دانش‌آموزان می‌تواند به بهبود کیفیت آموزش و افزایش رضایت و انگیزه تحصیلی منجر شود.

در نهایت، پیشنهاد می‌شود که سیاست‌گذاران آموزشی با توجه به نتایج این پژوهش، برنامه‌های آموزشی و سیاست‌هایی را تدوین کنند که به بهبود کیفیت محیط‌های آموزشی و تقویت رابطه معلم-دانش‌آموز منجر شود. این امر می‌تواند به افزایش مشارکت دانش‌آموزان در فرآیند یادگیری و بهبود عملکرد تحصیلی آنان کمک کند و در نتیجه، به توسعه اجتماعی و اقتصادی جوامع کمک شایانی نماید.

منابع

- Al-Hassan, S., Obeidat, O., & Lansford, J. (2010). Education reform and the quality of kindergartens in Jordan. *Early Child Development and Care*, 180(9), 1203-1213.
- Altemani, A. and Merghani, T. (2017). The quality of the educational environment in a medical college in Saudi Arabia. *International Journal of Medical Education*, 8, 123-127.
- Ama, H., Moorad, F., & Mukhopadhyay, S. (2020). Assessment of stakeholders views on accessing quality and equity of basic education in rural communities of Abia state, Nigeria. *Educational Research and Reviews*, 15(8), 454-464.
- Amoako, I. and Asamoah-Gyimah, K. (2020). Indicators of students' satisfaction of quality education services in some selected universities in Ghana. *South African Journal of Higher Education*, 35.(۴)
- Anastasiadis, C., Tsounis, A., & Sarafis, P. (2018). The relationship between stress, social capital and quality of education among medical residents. *BMC Research Notes*, 11.(۱)
- Ashraf, M. (2019). Influences of working condition and faculty retention on quality education in private universities in Bangladesh. *International Journal of Educational Management*, 33(1), 149-165.

Barberà, E. (2004). Quality in virtual education environments. *British Journal of Educational Technology*, 35(1), 13-20.

Carr, S., Kirtley, J., Shaw, L., Willars, J., & Tarrant, C. (2018). Education quality for future doctors: a case study of the introduction of an education quality dashboard (eqd) in a uk teaching hospital. *The Clinical Teacher*, 16(5), 479-484.

Erişti, B. and Avcı, F. (2021). Preschool education teachers' evaluations about the problems experienced in the education process and their sources. *Psycho-Educational Research Reviews*.

Faruq, H. and Taylor, A. (2011). Quality of education, economic performance and institutional environment. *International Advances in Economic Research*, 17(2), 224-235.

Gabal, R. and Mohamed, A. (2016). Designing a physical environment measure according to the quality standards and educational accreditation for primary schools. *The International Scientific Journal of Physical Education and Sport Sciences*, 4(issue 1), 89-100.

Gussenova, S., Babaev, D., & Smagulov, E. (2020). The concept of information and educational environment in the context of updated education. *Bulletin of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan (the Bulletin)*, 5(387), 253-258.

Jawabreh, R., Danju, İ., & Salha, S. (2020). Quality of pre-school learning environment in palestine. *Universal Journal of Educational Research*, 8(10), 4769-4775.

Khan, S., Perrie, H., Scribante, J., & Green-Thompson, L. (2020). Evaluation of the anaesthetic theatre educational environment at the university of the witwatersrand...

Magnuson, K. (2007). Maternal education and children's academic achievement during middle childhood.. *Developmental Psychology*, 43(6), 1497-1512.

Merz, E., Landry, S., Williams, J., Barnes, M., Eisenberg, N., Spinrad, T., ... & Klein, A. (2014). Associations among parental education, home environment quality, effortful control, and preacademic knowledge. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 35(4), 304-315.

Mohsena, M., Debsarma, S., & Haque, M. (2016). Determining the quality of educational climate in a private medical college in bangladesh via the 'dundee ready education environment measure' instrument. *Journal of Young Pharmacists*, 8(3), 266-274.

Spruit, M. and Adriana, T. (2015). Quantifying education quality in secondary schools. *International Journal of Knowledge Society Research*, 6(1), 55-86.

Stukalina, Y. (2010). The management of integrated educational environment resources: the factors to be considered. *European Journal of Education*, 45(2), 345-361.

Stukalina, Y. (2012). Addressing service quality issues in higher education: the educational environment evaluation from the students' perspective. *Technological and Economic Development of Economy*, 18(1), 84-98.

Tempski, P., Santos, I., Mayer, F., Enns, S., Perotta, B., Paro, H., ... & Martins, M. (2015). Relationship among medical student resilience, educational environment and quality of life. *Plos One*, 10(6), e0131535.

Wong, B. and Headrick, L. (2020). Application of continuous quality improvement to medical education. *Medical Education*, 55(1), 72-81.

The Impact of Teacher-Student Relationship Quality and Educational Environment Quality on Academic Engagement of Elementary Students in Tehran

1. Alireza Mohammadi Nejad: Department of Educational Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran
2. Omid Nikbakht *: Department of Educational Management, University of Tehran, Tehran, Iran

Abstract

This study aimed to examine the impact of teacher-student relationship quality and the quality of the educational environment on the academic engagement of elementary students in Tehran. The study sought to explore the relationship between these factors and students' academic engagement to understand their role in enhancing motivation and participation in learning. This cross-sectional study was conducted on 250 elementary students in Tehran. The sample was selected through cluster random sampling. Data collection tools included the Student Engagement Questionnaire, the Teacher-Student Relationship Scale, and the Classroom Environment Scale. Data were analyzed using SPSS-27. Pearson correlation was used to assess the relationships between variables, and multiple linear regression was employed to predict academic engagement based on the independent variables. The results indicated that both teacher-student relationship quality ($r = 0.45, p < 0.01$) and educational environment quality ($r = 0.41, p < 0.01$) were significantly correlated with students' academic engagement. Multiple linear regression analysis revealed that these two independent variables explained 28% of the variance in academic engagement ($R^2 = 0.28, p < 0.001$). Both variables were significant predictors of students' academic engagement. This study demonstrated that the quality of the teacher-student relationship and the educational environment play critical roles in enhancing students' academic engagement. Improving these factors can effectively boost students' motivation and participation in learning. The findings can assist policymakers and educational administrators in designing effective programs to improve the quality of education and increase students' academic motivation.

Keywords: Teacher-student relationship quality, educational environment quality, academic engagement, elementary students, multiple linear regression
